



УДК 347.155-048.56 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2024.11>**О. Сафончик,**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ЯК ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЦИФРОВУ ДОБУ

Вступ. Загалом, механізм укладання договорів у мережі Інтернет, аналогічний механізму укладання договорів у реальному середовищі та підпорядковується загальним положенням про початок укладення договорів, закріплених у Цивільному кодексі України. Особливість класичних конструкцій (оферта, акцепт) стосовно договорів, що укладаються в мережі Інтернет, в тому, що оферта частіше набуває форми публічної оферти, тобто оферти, зверненої до невизначеного кола осіб або запрошення робити оферти. Наприклад, магазин чи якась інтернет-платформа розміщує у себе на сайті перелік товарів, які можуть придбати споживачі.

З практичної точки зору важливо розмежувати публічну оферту та запрошення робити оферти. Оскільки прийняття публічної оферти (її акцепт) створює договір та породжує обов'язок його виконання, у разі порушення якої настає відповідальність за загальними правилами.

Акцепт публічної оферти матиме місце у тому випадку, якщо сторона її приймаюча, прямо заявить про прийняття оферти або вчинить дії щодо виконання договору або розпочне використання об'єкта оферти, тобто акцептує оферту конклюдентними діями [1].

Відповідно до ЦК України правочин може бути укладено в усній, письмовій та нотаріально засвідченій письмовій формі [8]. Перша і третя форми угод для віртуального середо-

вища є швидше винятком, ніж правилом. Так, прикладом укладання угоди в стій формі є ситуація, коли сторони діють у відповідності до угоди щодо всіх суттєвих умов договору у скайпі. Прикладом нотаріальної письмової форми правочину є ситуація, коли нотаріус засвідчує будь-який документ із використанням посиленого кваліфікованого підпису.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематиці питання визначення договору як підстави виникнення зобов'язань у цифрову добу присвячено праці багатьох науковців, які є представниками різних галузевих юридичних наук. Так, вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі вчені: С. Аліна, О. Андрошук, В.М. Брижко, Н.Ю. Голлуева, І.В. Давидова, А.О. Дудтко, С.Д. Гринько, М. Жалдак, Н. Когут, О.В. Кохановська, К.Г. Некіт, О.І. Сафончик, П. М. Федосєєв, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, С.А. Чванкін та інші.

Виклад основного матеріалу. В Україні інтенсивно розвивається використання електронних технологій у цивільних правовідносинах, то як електронна торгівля, підприємницька діяльність з продажу товарів, виконання робіт та надання послуг, що здійснюється з використанням електронного обміну даними. У юридичній практиці поряд із терміном «електронний обмін даними» застосовується також термін «електронний



документообіг» або «використання електронних документів».

Водночас, у сучасному цифровому світі, де інтернет та технології швидко розвиваються, електронні договори стають все більш поширеними. Стосовно визначення електронного договору, то останній розуміється як угода двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків та оформлена в електронній формі (пункт 5 частини 1 статті 3 Закону України «Про електронну комерцію») [4]. В Україні правила укладання та підписання електронних договорів регулюються законодавством, яке забезпечує їхню юридичну силу та довіру між сторонами договору.

Для повного розкриття зазначеної теми потрібно пояснити, що розуміється під договором. Принагідно звернути увагу на те, що визначення договору закріплено у цивільному законодавстві України, зокрема: «договір виступає домовленістю однієї, двох чи більше сторін, спрямованою на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, при цьому договір може бути укладений у будь-якій формі (у тому числі в електронній формі), крім випадків, коли вимоги щодо форми договору встановлені законом» [3, с. 90–95].

У певному сенсі можна назвати договір якимось механізмом і навіть інструментом, з допомогою якого боку встановлюють друг для друга юридично значимі правничий та обов'язки.

У змісті договору повинні бути обов'язково прописані сторони договору, права та обов'язки сторін, а також повинні бути зазначені умови за яких договір набирає чинності та обставини за яких певний договір втрачає чинність. Постійним істотним умовою під час укладання будь-якого договору, є його предмет. Слід врахувати, що під час укладання певного виду договору, наприклад договору дарування чи договору купівлі-продажу, істотні умови змінюються.

Говорячи про класифікацію договорів, можна поділити такі як:

– односторонні договори (у даному виді договору права виникають лише в однієї зі сторін, у іншої сторони виникають навпаки тільки зобов'язання), двосторонні (в даному випадку права та обов'язки виникають обопільно у двох сторін договору);

– оплатні (у цьому договорі плата чи майнову пропозицію гарантовано обом сторонам), безоплатний (відповідно протилежно зазначеному вище, плата чи майнову пропозицію гарантовано лише з сторін);

– реальні (договір вважається укладеним з моменту підписання обома сторонами), консенсуальний (договір вважається укладеним після погодження та ухвалення всіх істотних умов);

– основний (договір, який у даний період породжує правничий та обов'язки сторін), попередній (договір, який зобов'язує сторони укласти основний договір у майбутньому).

Також варто зазначити, що умови договору повинні відповідати вимогам, що визначаються правовими актами, які діють на момент укладення договору. Водночас варто врахувати, що укладання договору є добровільним волевиявленням обох сторін, примус до укладання договору не допускається.

Укладання договору починається із пропозиції укласти договір. Пропозиція має містити основні умови запропонованого договору. Ухвалення оферти іншою стороною вважається акцептом (згодою).

Відповідно до статті 207 ЦК України допускається укладення договору «шляхом складання одного або кількох документів (у тому числі електронного), підписаного сторонами, або обміну листами, телеграмами, електронними документами або іншими даними» [8].

Для визначення особи, яка підписала документ, може використовуватися стандартний механізм елек-



тронного підпису наступних видів: 1) простий електронний підпис (ЕЦП); 2) SmartID кваліфікований електронний підпис (КЕП).

При цьому електронний підпис та кваліфікований електронний підпис мають юридичну силу так само як і звичайний підпис. Нововведення закону про цифрові права дозволяють визнати як письмову форму угоди також документ, підписаний електронним підписом або кваліфікованим електронним підписом. Укладання договору відбувається шляхом приєднання до стандартних умов.

Щоб дії користувача були розцінені як акцепт, вираз користувачем згоди має бути явним. При конструюванні відповідних угод власник сайту може використовувати такі методики, що дозволяють візуалізувати відповідну інформацію для користувача:

1) забезпечення неможливості продовжити роботу без переходу на веб-сторінку, на якій потрібно висловити згоду;

2) встановлення обов'язку користувача підтвердити згоду з договором, натискаючи кнопку;

3) встановлення як обов'язкову вимогу відзначити порожнє поле поруч із написом «Я прочитав і згоден з Умовами угоди»;

4) встановлення як обов'язкового для користувача вимоги виконання.

Вищевикладені конструкції необхідно брати до уваги і використовувати, оскільки зрештою суд при вирішенні питання про наявність дійсної угоди враховуватиме модель вираження акцепту, обраної власником сайту в сукупності з іншими фактичними обставинами справи.

Варто зазначити, що і раніше правозастосовна практика поступово визнавала можливість укладання договорів у подібній формі, виходячи із загальних положень про укладання договору [7, с. 87–92]. Тепер законодавець оформив практику до закону, що покращить захист прав компаній та громадян, які оформлятимуть угоди електронним способом.

Особливий механізм укладання договорів через веб-сайти в мережі Інтернет є найважливішою складовою електронної торгівлі в інформаційних системах. Тут допускаються різні способи укладання договору: не тільки шляхом обміну електронними документами, що містять оферту та акцепт, але й шляхом здійснення інших дій, призначених для вираження оферти або акцепту, включаючи натискання або клацання кнопкою миші за вказаною «іконкою» або іншим піктограмою на екрані комп'ютера але не обмежуючись ними.

Характерною особливістю електронної торгівлі в інформаційних системах є те, що її учасники не мають можливості попередньо узгодити умови, що належать до електронної процедури укладання правочинів. Сторона, що пропонує товари, роботи, послуги, як правило, надає іншій стороні, яка використовує цю систему, технологію, що дозволяє укласти договір та зробити замовлення.

У подібній ситуації оферта має містити всі істотні умови договору, а також умови, що належать до електронного способу його укладання:

– порядок укладання договору шляхом обміну електронними документами або вчинення інших дій;

– порядок використання аналогів власного підпису;

– порядок спрямування та відкликання акцепту;

– спосіб виправлення помилок у інформації, що вводиться при укладанні договору;

– вказівки на умови, що включаються до договору, шляхом надсилання до електронних документів, розміщених в інформаційній системі;

– спосіб зберігання та пред'явлення електронних документів та умови електронного доступу до них, а також умови надання паперових копій електронних документів.

У договорі, укладеному в інформаційних системах, може бути передбачено, що його окремі умови включаються до договору шляхом надсилання



до електронного документа, розміщеного у відповідній інформаційній системі. І тут необхідно забезпечити можливість безперешкодного доступу до нього протягом терміну дії договору.

Під час укладання договорів в інформаційних системах має бути реалізований механізм захисту прав учасників цивільних відносин у IT-мережі [6, с. 69–72].

Правове регулювання електронних договорів України здійснюється ЦК України, Законом України «Про електронний документ та електронний документообіг», Законом України «Про електронну комерцію».

У відповідності до положень законодавчих актів: «учасниками цивільних відносин у цифровій сфері визнаються: суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які реалізують товари, виконують роботи, надають послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем; покупці (замовники); постачальники послуг проміжного характеру інформаційної сфері; органи публічної влади щодо виконання своїх функцій» [4].

Водночас, як зазначається у літературі, у разі виникнення цивільних договірних відносин у цифровій сфері, зокрема з використанням інформаційно-телекомунікаційної системи, законодавство України визначає додаткові обов'язки учасників вказаних відносин, зокрема: «в продавця, який здійснює господарську діяльність за допомогою IT-мережі, виникають обов'язки щодо забезпечення прямого, простого та стабільного доступу до необхідної інформації про свою діяльність, товар, що пропонується, про умови доставки, а також стосовно особливостей використання платіжних інструментів; водночас надавач послуг – продавець зобов'язаний забезпечити повну відповідність предмету договору якійсь характеристикі, своєчасно підтвердити отримання замовлення покупця, а також зобов'язаний підтвердити укладення

електронного договору (у формі електронного документа, квитанції, квитка чи іншого документа) у момент вчинення угоди чи у момент виконання продавцем договору» [2; 7, с. 87–92].

Продавець, крім своїх основних цивільних прав, також має право вимагати від іншої сторони договору, укладеного у IT-мережі, відомості, без яких укладання та виконання зобов'язань за вказаним електронним договором неможливе.

Щодо обсягу прав та обов'язків покупця (замовника, споживача послуг) у цифровій IT сфері, то вони дорівнюють до статусу споживача, визначеного Законом України «Про захист прав споживачів» [5]. Водночас, у відповідності до законодавства України: «отримувач послуг за допомогою укладення електронних договорів, має обов'язок надати необхідну інформацію про себе, яка надає можливість здійснення електронних угод, створення електронного підпису, ідентифікації в інформаційній системі, а також здійснення інших дій у цій системі» [2].

Висновки. Таким чином, зважаючи на викладене в сучасності, укладання та підписання договорів в мережі Інтернет виступає важливим аспектом. На законодавчому рівні закріплено правила та вимоги для укладання та підписання зазначеної категорії договорів, тим самим забезпечуючи їх юридичну силу. Отже, дотримання вимог законодавства, використання ЕЦП/КЕП, а також захист персональних даних, є важливими факторами для успішного укладання та реалізації договорів в мережі Інтернет та виникнення договірних зобов'язань між сторонами таких договорів.

У статті розглянуто питання механізму нормативно-правового регулювання укладання договорів у мережі Інтернет, а також визначення договору як підстав виникнення зобов'язань у цифровій сфері. Зазначено, що механізм укладення



договорів у ІТ мережі аналогічний механізму укладання договорів у реальному середовищі та підпорядковується загальним положенням про початок укладення договорів, закріплених у Цивільному кодексі України. Особливість класичних конструкцій (оферта, акцепт) стосовно договорів, що укладаються в мережі Інтернет, в тому, що оферта частіше набуває форми публічної оферти, тобто оферти, зверненої до невизначеного кола осіб або запрошення робити оферти.

Зазначено, що характерною особливістю електронної торгівлі в інформаційних системах є те, що її учасники не мають можливості попередньо узгодити умови, що належать до електронної процедури укладання правочинів. Сторона, що пропонує товари, роботи, послуги, як правило, надає іншій стороні, яка використовує цю систему, технологію, що дозволяє укласти договір та зробити замовлення.

В статті акцентовано увагу на тому, що в сучасності, укладання та підписання договорів в мережі Інтернет виступає важливим аспектом. На законодавчому рівні закріплено правила та вимоги для укладання та підписання зазначеної категорії договорів, тим самим забезпечуючи їх юридичну силу. Отже, дотримання вимог законодавства, використання електронного цифрового підпису, а також захист персональних даних, є важливими факторами для успішного укладання та реалізації договорів в мережі Інтернету та виникнення договірних зобов'язань між сторонами таких договорів.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-правовий договір, цифрова доба, інформаційні технології, Інтернет, ІТ-право.

Safonchyk O. Some aspects of a contract as a basis for obligations in the digital age

The article deals with the mechanism of statutory regulation of concluding contracts on the Internet, as well as the definition of a contract as a basis for triggering obligations in the digital sphere. It is noted that the mechanism of concluding contracts in an IT network is similar to one in a real-world environment and is subject to the general provisions on the commencement of concluding contracts enshrined in the Civil Code of Ukraine. The peculiarity of the classic constructions (offer, acceptance) related to contracts concluded on the Internet is that the offer often takes the form of a public offer, i.e., an offer addressed to an indefinite number of persons or an invitation to make offers.

It is marked that a characteristic feature of electronic commerce in information systems is that its participants are not able to agree in advance on the terms and conditions relating to the electronic procedure for concluding transactions. The party selling goods, works, or services usually provides the other party using the system with the technology that allows it to conclude a contract and place an order.

The article focuses on the fact that nowadays, concluding and signing contracts on the Internet is an important aspect. Legislation sets out the rules and requirements for entering into and signing the relevant contracts, thereby ensuring their legal effect. Thus, compliance with legal requirements, the use of electronic digital signatures, and the protection of personal data are crucial for the successful conclusion and implementation of contracts on the Internet and the emergence of contractual obligations between the parties to such contracts.





Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, obligations, contractual obligations, civil law contract, digital age, information technology, Internet, IT law.

Література

1. Дзера О.В., Кузнецова Н.С., Майда-ник Р.А. Цивільне право України : підручник. Особлива частина. К. : Юрінком Інтер, 2014.
2. ІТ ПРАВО. Яворська Л.С., Тарасенко Л.Л., Мартин В.М., Самагальська Ю.Я. та ін. / За заг. ред. Яворської О.С. Львів : Видавництво «Левада», 2017. 470 с.
3. Мороз О.В. Поняття цивільно-правового договору. Право і суспільство. 2023. № 1. С. 90–95.
4. Про електронну комерцію. Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 45, ст. 410). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
5. Про захист прав споживачів. Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XI. (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст. 379) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
6. Федосеев П.М. Сучасний стан і перспективи застосування інформаційних технологій у процесі здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав. Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право. Право і суспільство. 2019. № 6. частина 2. С. 69–72.
7. Харитонов Є.О. «ІТ-правовідносини» і загальна категорія правовідносин: до проблеми співвідношення. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. Часопис цивілістики. 2017. Вип. 24. С. 87–92.
8. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

